



Світлана Бичкова

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ
(м. Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8227-2127>
civilkafedra@gmail.com

DOI: 10.33498/opus-2019-02-107

УДК 347.66

ВИЗНАННЯ СПАДЩИНИ ВІДУМЕРЛОЮ: НОВЕЛІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ЗА ОСТАННІ 15 РОКІВ

АНОТАЦІЯ. У законодавстві незалежної України з 2003 р. закріплено інститут визнання спадщини відумерлою. Проте за 15-річний досвід його застосування на практиці неодноразово стикалися із проблемами недосконалої законодавчої конструкції. Тому сьогодні законодавчі положення щодо визнання спадщини відумерлою суттєво відрізняються від первісної редакції відповідних норм. Зважаючи на це, виникла нагальна потреба провести аналіз оновленого цивільного законодавства для вироблення єдиних підходів до тлумачення його змісту і подальшого застосування нормативних приписів.

Метою статті є аналіз напрямів і наслідків новелізації інституту визнання спадщини відумерлою з часів його регламентації в законодавстві нашої держави, виявлення наявних проблем у правовому регулюванні відповідних питань, а також пропозиція шляхів їхнього вирішення.

У процесі дослідження встановлено, що новелізація положень цивільного законодавства щодо визнання спадщини відумерлою сприяла оптимізації відповідного правового інституту, адже всі внесені зміни були доцільними і допомагали усунути прогалини у правовому регулюванні, вирішили окремі проблеми, які виникали під час застосування нормативних приписів на практиці.

Проте невстановлення часових обмежень виконання органами місцевого самоврядування обов'язку щодо подання до суду заяви про визнання спадщини відумерлою фактично може призвести до його невиконання чи сприяти зловживанням із боку посадових осіб указаних органів, що, зі свого боку, призведе до наявності майна з невизначеним правовим режимом чи позбавить територіальну громаду можливості отримати відповідне майно. З огляду на таке слід змінити положення, закріплене у ч. 2 ст. 1277 Цивільного кодексу України (ЦК України), окресливши граничні часові межі подання до суду заяви про визнання спадщини відумерлою.

Зважаючи на правила законодавчої техніки та логіки, звернено увагу на необхідність використання уніфікованої термінології при регулюванні питань, пов'язаних із визнанням спадщини відумерлою. У зв'язку з чим обґрунтовано потребу у вне-

© Світлана Бичкова, 2019

Світлана Бичкова

сенні змін до ч. 4 ст. 1277 та ч. 2 ст. 1280 ЦК України, замінивши словосполучення “відумерле майно” фразою “майно, що входило до складу спадщини, яка визнана відумерлою”.

Ключові слова: спадщина; склад спадщини; відумерлість спадщини; спадкодавець; спадкоємці; орган місцевого самоврядування; територіальна громада.

Кожна фізична особа з повною цивільною дієздатністю має право розпорядитися долею своїх майнових прав та обов’язків на випадок своєї смерті шляхом складення заповіту. У разі відсутності заповіту та в інших, визначених у ч. 2 ст. 1223 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)¹ випадках, спадкування здійснюється за законом. Проте інколи, через об’єктивні (наприклад, відсутність спадкоємців) чи суб’єктивні (зокрема, неприйняття спадкоємцями спадщини чи їх відмову від прийняття відповідних прав та обов’язків) причини, спадщина залишається ніким неприйнятою. У такому разі правовий режим майна стає невизначеним. Крім того, майно, втрапивши власника, “залишається непризволяще, знищується або захоплюється особами, які не мають ніякого права на нього”, а також може бути небезпечним для оточуючих. Тому законодавець, керуючись публічними інтересами, повинен визначити суб’єкта, який набуватиме право на таке майно². Задля запобігання подібним ситуаціям у законодавстві України з 2003 р. закріплено інститут визнання спадщини відумерлою.

Проте за 15-річний досвід його застосування на практиці неодноразово стикалися з проблемами недосконалої законодавчої конструкції. Також за цей, хоча й не дуже тривалий період, відбулися зміни і в суспільній свідомості, і в житті нашої держави загалом (наприклад, пов’язані з проведенням правових реформ), зважаючи на що, законодавство, у тому числі цивільне, постійно доводиться новелізувати, щоб воно відповідало реаліям сьогодення. Не залишився осторонь зазначених процесів й інститут, що становить предмет нашого наукового дослідження: зокрема, текст ст. 1277 ЦК України зазнав суттєвих змін спочатку у 2011 р.³, а потім був майже повністю оновлений у 2016 р.⁴.

Оптимізація законодавчих актів завжди викликає необхідність проведення аналізу нововведень, їх тлумачення, розроблення нових підходів

¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (дата звернення: 13.02.2019).

² С Бичкова (ред), *Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар* (Атіка 2010) 613.

³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг: Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3795-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-17>> (дата звернення: 13.02.2019).

⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової долі земельних ділянок, власники яких померли: Закон України від 20 вересня 2016 р. № 1533-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-19>> (дата звернення: 13.02.2019).

до застосування відповідних нормативних приписів, виявлення додаткових прогалин і колізій у правовому регулюванні з огляду на зміни, що відбулися. У зв'язку з чим слід переглянути і наукові погляди щодо визнання спадщини відумерлою.

Розвиток відповідного правового інституту зумовлює наявність до нього інтересу з боку науковців. Так, за 15-річний досвід застосування відповідних нормативних положень до питань визнання спадщини відумерлою зверталися у своїх працях, зокрема, Ю. Заїка, В. Комаров, О. Кухарев, О. Первомайський, Є. Рябоконт, Г. Світлична, Н. Солтис, С. Фурса. Проте детальний аналіз законодавчих змін за часи незалежної України в означеному контексті не проводився.

Мета дослідження – проаналізувати напрями і наслідки новелізації інституту визнання спадщини відумерлою з часів його регламентації в законодавстві нашої держави, а також виявити наявні проблеми у правовому регулюванні відповідних питань і запропонувати шляхи їх вирішення.

Розпочнімо з невеличкого історичного екскурсу.

Хоча на теренах нашої держави такий інститут є відносно “молодим”, термін “відумерла спадщина” відомий здавна. Так, ще у стародавні часи майно, яке не прийняли спадкоємці, вважалося відумерлим. З епохи принципату вказане майно передавалося державі; у період абсолютної монархії міська курія, церкви, монастирі отримували перевагу щодо набуття відумерлої спадщини після осіб, які належали до цих організацій⁵.

Однак деякі науковці вважають, що на той час використовувався певною мірою тотожний за своєю суттю термін – “виморочне майно”⁶.

Як обґрунтовується в юридичній літературі, на території України поняття виморочного майна вперше у законодавчому порядку вживається в Уставній земській грамоті мешканцям Київської землі 1507 р. У Статутах Великого князівства Литовського (1566 р. і 1588 р.), до складу якого входили українські землі, також містилися положення про визнання майна виморочним та його перехід до держави, тобто до Великого князя, у разі відсутності спадкоємців за законом і за заповітом⁷. У подальшому випадки оголошення спадщини відумерлою визначалися й у Цивільному кодексі Східної Галіції 1797 р.⁸

⁵ В Борисова та Л Баранова (ред), *Основи римського приватного права* (Право 2008) 211.

⁶ О Нелін, ‘Генезис та розвиток інституту відумерлості спадщини в Україні’ (2013) 6 *Юридична Україна* 43.

⁷ Там само 44.

⁸ Гужва А (пер с лат), *Гражданский кодекс Восточной Галиции 1797 г. = Codex civilis pro Galicia Orientali anna MDCCXCVII* (Статут 2013) 293.

У 1922 р. при прийнятті Цивільного кодексу УРСР⁹ було прямо введено категорію “виморочне майно”, яким визнавалося майно, що входило до складу спадщини, у разі його неприйняття спадкоємцями внаслідок їх неявки, відмови від спадщини, а у подальшому, після внесення до ст. 433 цього нормативного акта змін, – й у разі позбавлення спадкоємців заповідачем права на одержання спадщини. Указане майно, за первісною редакцією нормативного припису, переходило у розпорядження відповідних органів держави. Однак пізніше, напевне, зрозумівши, що у такому разі майно все одно залишається без власника, законодавець уточнив, що воно переходило саме у власність держави.

Надалі законодавець відмовився від подібних термінів і у статтях 524, 555 Цивільного кодексу Української РСР 1963 р.¹⁰ встановив правила переходу спадкового майна за правом спадкоємства до держави.

І нарешті, у 2003 р. у ЦК України вже остаточно було задекларовано положення щодо відумерлості спадщини, а в 2004 р. додатково регламентовано у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України)¹¹ процесуальний порядок розгляду відповідної категорії цивільних справ у порядку окремого провадження.

Принагідно зауважимо, що сьогодні можна виокремити два основних підходи європейських законодавців до визначення долі спадщини, що залишилася неприйнятою: або вона переходить у власність держави (наприклад, відповідно до ст. 539 Цивільного кодексу Французької Республіки майно осіб, померлих без спадкоємців, або спадщина, яка залишилася, належать державі; згідно з ч. 2 ст. 1433, частинами 1, 2 ст. 1515 Цивільного кодексу Республіки Молдова¹² держава стає спадкоємцем виморочного майна і вступає у володіння ним внаслідок видачі свідоцтва про виморочну спадщину)¹³, що певною мірою є подібним до положень ЦК Української РСР 1963 р.; або визнається відумерлою (виморочною) в судовому порядку (ч. 3 ст. 1039 Цивільного кодексу Республіки Білорусь¹⁴, ч. 3 ст. 1083 Цивільного кодексу Республіки Казахстан¹⁵), як це закріплено і в ЦК України.

⁹ Цивільний кодекс УРСР: Закон від 16 грудня 1922 р. <https://yurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi_kodeks_usrr_1922.pdf> (дата звернення: 13.02.2019).

¹⁰ Цивільний кодекс Української РСР: Закон від 18 липня 1963 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1540-06>> (дата звернення: 13.02.2019).

¹¹ Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>> (дата звернення: 13.02.2019).

¹² Гражданский кодекс Республики Молдова от 6 июня 2002 г. № 1107 <<http://lex.justice.md/index.php?actiоп=view&view=doc&lang=2&id=325085>> (дата звернення 13.02.2019).

¹³ На нашу думку, варіант, закріплений у Цивільному кодексі Республіки Молдова, важко назвати виваженим, оскільки спадщина тому і визнається відумерлою (виморочною), бо немає спадкоємців.

¹⁴ Гражданский кодекс Республики Беларусь от 7 декабря 1998 г. № 218-3 <<http://xn---7sbakgchdukjdc8auvwj.xn--90ais/>> (дата звернення: 13.02.2019).

¹⁵ Гражданский кодекс Республики Казахстан от 1 июля 1999 г. № 409-I <https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1013880#pos=5;-245> (дата звернення: 13.02.2019).

Проте другий підхід, який на сучасному етапі реформування правової сфери в Україні є нам ближчим, у різних державах має свої відмінності. Зокрема, це стосується: а) самої назви, оскільки іноді у цивільних кодексах іноземних держав використовується конструкція “виморочна спадщина” (Республіка Білорусь), іноді – “виморочне майно” (Республіка Казахстан); б) визначення остаточного отримувача (власника) майна, що входило до складу спадщини і залишилося ніким не прийнятим, наприклад, у Республіці Білорусь таким стає адміністративно-територіальна одиниця за місцем перебування відповідного майна (ч. 2 ст. 1039 Цивільного кодексу Республіки Білорусь); у Республіці Казахстан виморочне майно переходить у комунальну власність за місцем відкриття спадщини (ч. 2 ст. 1083 Цивільного кодексу Республіки Казахстан).

Отже, які ж засади закладено в основу інституту визнання спадщини відумерлою в Україні, і які зміни відбулися у національному законодавстві за час його існування?

Насамперед, у ч. 1 ст. 1277 ЦК України законодавець визначив підстави визнання спадщини відумерлою, такими є: 1) відсутність спадкоємців за заповітом і за законом; 2) усунення спадкоємців від права на спадкування; 3) неприйняття спадкоємцями спадщини; 4) відмова спадкоємців від прийняття спадщини.

Звичайно, ці підстави можуть існувати як разом, так може бути наявною лише одна з них. Єдине, що має значення, – спадщина залишилася неприйнятною і на момент вирішення питання про визнання її відумерлою відсутні особи, які мають право на отримання спадщини.

На час прийняття ЦК України у ч. 1 ст. 1277 закріплювалося, що спадщина визнається відумерлою судом за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини. Проте у подальшому законодавцеві довелося уточнювати це нормативне положення, по-перше, чітко встановивши, що подання такої заяви є обов'язком органу місцевого самоврядування; по-друге, передбачивши додаткові правила щодо територіальної юрисдикції (підсудності), – якщо до складу спадщини входить нерухоме майно, заяву про визнання її відумерлою слід подавати до суду за його місцезнаходженням; по-третє, розширивши коло заявників.

Навіть при побіжному аналізі наведених змін не можна не відзначити їх доцільність. Адже, зокрема, без вказівки на обов'язок органу місцевого самоврядування подавати заяву про визнання спадщини відумерлою, відповідні органи нехтували зверненням до суду у разі, коли спадщина була обтяжена боргами спадкодавця, потребувала більше вкладень на

утримання ніж була її собівартість тощо. Проте можливість для зловживань щодо звернення до суду в окреслених випадках в органів місцевого самоврядування залишилася, про що буде зазначено далі.

Також сприяють виконанню завдань цивільного судочинства й змінені правила територіальної юрисдикції (підсудності) справ про визнання спадщини відумерлою, оскільки таким чином забезпечено кращі умови для справедливого, неупередженого і своєчасного розгляду відповідних цивільних справ, а також виконання ухваленого у них рішення: у зв'язку з особливостями вимог щодо нерухомого майна обставини, що мають значення для розгляду справи, легше і швидше з'ясувати саме за місцезнаходженням такого майна, більшості доказів, проведення основних процесуальних дій¹⁶.

І нарешті, заявники. Як уже зазначалося, обов'язок подати заяву про визнання спадщини відумерлою покладається на орган місцевого самоврядування або за місцем відкриття спадщини, або, якщо до складу спадщини входить нерухоме майно, – за його місцезнаходженням.

Однак відповідними органами місцевого самоврядування коло заявників у категорії справ, що розглядається, не обмежується: сьогодні правом (а не обов'язком!) звернутися до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою наділені:

- 1) кредитор спадкодавця – щодо будь-якої спадщини;
- 2) власники або користувачі суміжних земельних ділянок – щодо спадщини, до складу якої входять земельні ділянки сільськогосподарського призначення.

У разі, коли зазначені особи скористалися наданим їм правом, суд має залучити до розгляду справи органи місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини та (або) за місцезнаходженням нерухомого майна, що входить до складу спадщини. Такі органи залучаються в означеному випадку в процесуальному статусі заінтересованих осіб.

Відразу слід звернути увагу на таке: зважаючи на формулювання положення абзацу 3 ч. 1 та ч. 3 ст. 1277 ЦК України, можна помилково дійти висновку, що законодавець допускає відкриття кількох проваджень у справах, які стосуються однієї спадщини, якщо вона складається з нерухомого та рухомого майна, що знаходяться у різних місцях, і якщо спадщина відкрита не за місцем знаходження нерухомого майна, – за місцем відкриття спадщини і за місцезнаходженням нерухомого майна.

Проте це не так. Правила територіальної юрисдикції (підсудності) аналізованої категорії справ сформульовані однозначно, а тому, в будь-якому разі, якщо до складу спадщини входить нерухоме майно, заву про

¹⁶ Бичкова (н 2) 286.

визнання її відумерлою слід подавати до суду за місцезнаходженням відповідного майна.

Визначаючи ж у процесі розгляду справи склад спадщини і вирішуючи її подальшу долю, суд своїм рішенням передає спадщину у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини, крім нерухомого майна – воно переходить у власність територіальної громади за його місцезнаходженням. Хоча із цього правила є один виняток: відповідно до абзацу 2 ч. 1 ст. 1277 ЦК України, коли ‘на об’єкті нерухомого майна на момент відкриття спадщини знаходиться рухоме майно, що входить до складу спадщини, таке рухоме майно переходить у власність територіальної громади, якій передано нерухоме майно’¹⁷.

Нормативний же припис щодо залучення органів місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини та (або) за місцезнаходженням нерухомого майна, що входить до складу спадщини, допомагає забезпечити захист інтересів відповідних територіальних громад і запобігти виникненню спору про належність відумерлої спадщини.

Ще одним положенням, яке новелізувало правовий інститут визнання спадщини відумерлою, стала норма, якою регламентовано спеціальні права заявників, а також органів місцевого самоврядування, залучених як заінтересованих осіб у разі подання до суду заяви кредиторами спадкодавця чи власниками або користувачами суміжних земельних ділянок: усі вони наділяються правом на одержання інформації зі Спадкового реєстру про заведену спадкову справу та видане свідоцтво про право на спадщину (абзац 4 ч. 1 ст. 1277 ЦК України).

Подібний нормативний припис також сприяє захисту прав та інтересів заявників і заінтересованих осіб, забезпечує пришвидшення розгляду справи про визнання спадщини відумерлою, адже немає потреби клопотати перед судом про затребування відповідних відомостей, а також чекати після задоволення клопотання на їх отримання.

І останнім нововведенням, що змінило підхід до нормативного регулювання питань, пов’язаних із визнанням спадщини відумерлою, стала регламентація правила про задоволення вимог кредиторів, якщо власниками майна, яке входило до складу відумерлої спадщини, стали кілька територіальних громад.

Так, у разі, коли одна територіальна громада стала власником майна, що входило до складу спадщини, визнаної судом відумерлою, питання, хто зобов’язаний задовольняти вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до ст. 1231 ЦК України, не виникало, з огляду на наявність відповідної норми в межах ст. 1277 ЦК України. До внесення ж змін

¹⁷ Цивільний кодекс України (н 1).

до ч. 4 цієї статті проблеми виникали у разі, якщо власниками майна, що входило до складу спадщини, визнаної судом відумерлою, ставали кілька територіальних громад. Тому законодавець додатково передбачив правило, згідно з яким у такому випадку вимоги кредиторів спадкодавця задовольняються територіальними громадами пропорційно до вартості майна, що входило до складу спадщини, визнаної судом відумерлою, набутого у власність кожною з них.

Отже, проаналізувавши зміни, що були внесені до ст. 1277 ЦК України за останні 15 років, можна із впевненістю стверджувати, що всі вони змінили відповідний правовий інститут на краще, оптимізувавши його й усунувши окремі проблеми, з якими доводилося стикатися на практиці при наявності спадщини, яка не була ніким прийнята, або під час розгляду справи про визнання її відумерлою чи після ухвалення відповідного рішення судом.

Однак наразі залишилося кілька проблем, що стосуються правового регулювання визнання спадщини відумерлою.

Насамперед, відповідно до ч. 2 ст. 1277 ЦК України заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини. Як слушно наголошується в юридичній літературі, цей законодавчий припис є додатковою гарантією захисту прав спадкоємців, які в передбачених законом випадках можуть набути право на спадщину після спливу встановленого законом строку для прийняття спадщини (статті 1270, 1272 ЦК України)¹⁸.

Проте один рік – це мінімальний строк, після спливу якого на орган місцевого самоврядування покладається обов'язок подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою чи виникає подібне право в інших, визначених у законі осіб. Граничного (максимально можливого) ж строку виконання такого обов'язку чи здійснення права законодавець не встановлює. З одного боку, це є зрозумілим, оскільки не завжди орган місцевого самоврядування чи інші особи, які можуть стати заявниками у відповідній справі, дізнаються вчасно про наявність спадщини, щодо якої потрібно (можна) порушувати питання про визнання її відумерлою. З другого боку, як ми вже зазначали у своїй попередній праці, – хоча законодавець і передбачив, що подання відповідної заяви є обов'язком органу місцевого самоврядування, невстановлення часових обмежень фактично зводить нанівець таке нормативне положення. Оскільки у разі, коли указаному органу буде “невигідно” визнавати спадщину відумерлою (унаслідок незначної вартості чи поганого стану майна, наявності кредиторів тощо), він може завжди послатися на відсутність гранично-

¹⁸ В Комаров (ред), *Окреме провадження* (Право 2011) 242.

го строку подання заяви¹⁹. Крім того, зволікання з поданням заяви про визнання спадщини відумерлою може призвести до набуття права власності на відповідне майно за набувальною давністю. Що, в певних випадках, можуть спричинити й зловживання з боку посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Хоча, цього не заперечиш, певний “важіль впливу”, яким можна скористатися у разі необхідності, в законодавстві закріплено. Так, відповідно до ч. 1 ст. 75 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”²⁰ органи та посадові особи місцевого самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальними громадами. І територіальна громада у будь-який час може достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень (ч. 2 ст. 75 цього Закону).

Проте без встановлення у цивільному законодавстві додаткових гарантій виконання обов’язку органами місцевого самоврядування щодо подання до суду заяви про визнання спадщини відумерлою буде важко довести наявність відповідного порушення нормативного припису або незабезпечення здійснення наданих їм законом повноважень.

Зважаючи на зазначене, а також враховуючи положення щодо позовної давності, вважаємо, слід закріпити на законодавчому рівні (змінивши ч. 2 ст. 1277 ЦК України), норму на кшталт подібної: “Заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини, але не пізніше ніж через три роки від дня, коли орган місцевого самоврядування чи інша особа, визначена у ч. 1 цієї статті, довідалися або могли довідатися про наявність спадщини, щодо якої можна звернутися до суду із заявою про визнання її відумерлою”.

Ще одним питанням, якого слід торкнутися, є правильність використання законодавчої термінології, її уніфікації. Майже всі нормативні приписи відповідного правового інституту, що їх, насамперед, закріплено в цивільному законодавстві, базуються на словосполученні “відумерла спадщина”. Проте у ч. 4 ст. 1277, ч. 2 ст. 1280 ЦК України законодавець використав уже інший термін – “відумерле майно”. По-перше, це не можна вважати правильним, зважаючи на елементарні логічні міркування, адже наявне майно не може стати відумерлим. По-друге, такий підхід суперечить правилам законодавчої техніки. Тому слід внести зміни до

¹⁹ С Бичкова, ‘Визнання спадщини відумерлою: проблеми застосування ст. 1277 Цивільного кодексу України’ (2013) 2 Приватне право 200.

²⁰ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>> (дата звернення: 13.02.2019).

вказаних норм ЦК України, зазначивши замість фрази “відумерле майно” – “майно, що входило до складу спадщини, яка визнана відумерлою”.

Звичайно, питаннями, які були розглянуті, не можна обмежити дослідження визнання спадщини відумерлою, проте інші проблемні аспекти, що з ним пов’язані (наприклад, щодо процесуальних особливостей розгляду відповідних категорій цивільних справ, порядку перерозподілу спадщини після передання майна, яке входило до її складу, територіальній громаді тощо), виходять за межі цієї наукової розвідки і становлять перспективні напрями подальших наукових пошуків.

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна підсумувати: новелізація положень цивільного законодавства щодо визнання спадщини відумерлою сприяла оптимізації відповідного правового інституту, адже всі внесені законодавцем зміни були доцільними і допомагали усунути прогалини у правовому регулюванні, вирішили окремі проблеми, які виникали під час застосування проаналізованих нормативних приписів на практиці.

Проте невстановлення часових обмежень виконання органами місцевого самоврядування обов’язку щодо подання до суду заяви про визнання спадщини відумерлою фактично може потягнути його невиконання чи сприяти зловживанням із боку посадових осіб указаних органів, що, зі свого боку, призведе до наявності майна з невизначеним правовим режимом чи позбавить територіальну громаду можливості отримати відповідне майно внаслідок, наприклад, набуття на нього права власності за набувальною давністю іншими особами. З огляду на таке слід змінити положення, закріплене у ч. 2 ст. 1277 ЦК України, окресливши граничні часові межі подання до суду заяви про визнання спадщини відумерлою.

Також, зважаючи на правила законодавчої техніки та логіки, слід звернути увагу на використання уніфікованої термінології при регулюванні питань, пов’язаних із визнанням спадщини відумерлою, і внести зміни до ч. 4 ст. 1277 та ч. 2 ст. 1280 ЦК України, замінивши словосполучення “відумерле майно” фразою “майно, що входило до складу спадщини, яка визнана відумерлою”.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. *Grazhdanskij kodeks Respubliki Belarus’* [The Civil Code of the Republic of Belarus] ot 7 dekabrja 1998 g. № 218-3 <<http://xn----7sbakgchdukjdc8auvwj.xn--90ais/>> (accessed: 13.02.2019) (in Russian).

2. Grazhdanskij kodeks Respubliki Kazahstan [The Civil Code of the Republic of Kazakhstan] ot 1 ijulja 1999 g. № 409-I <https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1013880#pos=5;-245> (accessed: 13.02.2019) (in Russian).
3. Grazhdanskij kodeks Respubliki Moldova [The Civil Code of the Republic of Moldova] ot 6 iyunya 2002 g. № 1107 <<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=325085>> (accessed: 13.02.2019) (in Russian).
4. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini [On Local Self-Government in Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 21 travnia 1997 r. № 280/97-BP <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>> (accessed: 13.02.2019) (in Ukrainian).
5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vrehuliuvannia vidnosyn mizh kredytoramy ta spozhyvachamy finansovykh posluh [On Amending Some Legislative Acts of Ukraine Concerning Regulation of the Relations between Creditors and Consumers of Financial Services]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 22 veresnia 2011 r. № 3795-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-17>> (accessed: 13.02.2019) (in Ukrainian).
6. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pravovoi doli zemelnykh dilianok, vlasnyky yakyyh pomerly [On Amending Some Legislative Acts of Ukraine Concerning Legal Interest in Lands Which Owners Died]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 20 veresnia 2016 r. № 1533-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-19>> (accessed: 13.02.2019) (in Ukrainian).
7. Tsyvilnyi kodeks Ukrainskoi RSR [The Civil Code of the Ukrainian SSR]: Zakon [the Law] vid 18 lypnia 1963 r. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1540-06>> (accessed: 13.02.2019) (in Ukrainian).
8. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 r. № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (accessed: 13.02.2019) (in Ukrainian).
9. Tsyvilnyi kodeks URSR [The Civil Code of the URSR] vid 16 hrudnia 1922 r. <https://yurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi_kodeks_usrr_1922.pdf> (accessed: 13.02.2019) (in Ukrainian).
10. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Code of Civil Procedure of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 18 bereznia 2004 r. № 1618-IV <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>> (accessed: 13.02.2019) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

11. Komarov V, Svetlichna G, Udaltsova I, *Okreme provadzhennia: monohrafiia [Separate Proceedings: Monograph]* (Pravo 2011) (in Ukrainian).

Edited books

12. Borysova V, Baranova L (red), *Osnovy rym'skoho pryvatnoho prava: pidruchnyk [Fundamentals of Roman Private Law: Textbook]* (Pravo 2008) (in Ukrainian).
13. Bychkova S (red), *Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar [The Code of Civil Procedure of Ukraine: Scientific and Practical Commentary]* (Atika 2010) (in Ukrainian).
14. Huzhva A (per), Kutateladze O, Zubar V (red), *Hrazhdanskyi kodeks Vostochnoi Halysy 1797 h. = Codex civilis pro Galicia Orientali anna MDCCXCVII [The Civil Code of Eastern Galicia, 1797 = Codex civilis pro Galicia Orientali anna MDCCXCVII]* (Statut 2013) (in Russian).

Світлана Бичкова

Journal articles

15. Bychkova S, 'Vyznannia spadshchyny vidumerloiu: problemy zastosuvannia st. 1277 Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy' ['Declaring the Estate as Escheat: Issues of Application of Article 1277 of the Civil Code of Ukraine'] (2013) 2 Private Law 195-202 (in Ukrainian).
16. Nelin O, 'Henezys ta rozvytok instytutu vidumerlosti spadshchyny v Ukraini' ['The Genesis and Development of Escheat Estate as an Institution in Ukraine'] (2013) 6 Legal Ukraine 43-47 (in Ukrainian).

Svitlana Bychkova

DECLARING THE ESTATE:
NOVELIZATION OF THIS LEGAL INSTITUTION OVER
THE PAST 15 YEARS

ABSTRACT. Starting from 2003, the legislation of independent Ukraine has enshrined such an institution as declaring the escheat estate. However, 15-year experience of its practical application has time and again revealed the imperfection of the legislative structure. Therefore, today the legislative provisions on declaring the estate as escheat differ significantly from the original version of the relevant rules. Given this, there is an urgent need to analyze the updated civil legislation with a view to developing uniform approaches to the interpretation of its content and subsequent application of regulatory requirements.

The purpose of this article is to analyze the orientations and consequences which novelization of the institution of declaring the estate as escheat may entail starting from the time of its regulation in the legislation of our State, as well as to identify the problematic aspects currently observed in legal regulation of relevant issues, and also to suggest the ways of resolving them.

In the course of the study the author has established that novelization of the provisions contained in civil legislation with regard to declaring the estate as escheat has contributed to the optimization of the relevant legal institution because all of the changes were appropriate and helped bridge the gaps in legal regulation and resolve some of the issues arising when regulatory requirements were applied in practice.

However, if no time limits are prescribed within which local self-government bodies should fulfill the duty to file an application for declaring the estate as escheat may actually entail its non-fulfillment or trigger power abuse by officials of these bodies, and this, on its part, will result in the occurrence of property with an uncertain legal regime or will make the territorial community unable to receive the relevant property. With this consideration in mind, there is a need to amend the provision enshrined in Part 2, Article 1277 of the Civil Code of Ukraine (Ukraine's CC) and outline the deadlines for requesting a court to declare the estate as escheat.

Given the rules of legislative technique and logic, the author highlights the need to use unified terminology for regulating the issues which involve declaring the estate as escheat. In this connection, the article justifies the requirement for amendments to Part 4, Article 1277 and Part 2, Article 1280 of Ukraine's CC which would replace the phrase "escheat property" with the phrase "property included in the estate which is declared as escheat".

KEYWORDS: estate; composition of the estate; escheat status of the estate; testator; heirs; local self-government body; territorial community.

www.pravoua.com.ua